

به نام خداوند جان و خرد

تاریخ تدوین: ۹۶/۱۰/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱/۲۰

مراقبت از کودک پس از جراحی قلب

گردآوری و تنظیم:

دکتر بهداد قریب، فلوشیپ مراقبت‌های ویژه کودکان

طاهره خان محمدزاده، کارشناس ارشد مراقبت‌های ویژه نوزادان

والدین گرامی سلام

پس از ترخیص کودک از بخش جراحی قلب، به شما خلاصه پرونده و برگه راهنمای دارویی کودک داده خواهد شد و زمان دیدار با متخصص قلب که معمولاً یک هفته بعد از ترخیص است، مشخص می‌شود. همچنین همکاران ما، دستورات دارویی و نکات مهم در تعذیه بیمار را برای شما توضیح خواهند داد.

بازگشت به خانه:

صرف نظر از اینکه اقامت در بیمارستان کوتاه تا طولانی باشد، کودک برای سازگاری دوباره با خانه، نیاز به زمان دارد. برخی کودکان با روند معمول در خانه زودتر سازگار می‌شوند و برخی دیرتر. اغلب کودکان نمی‌دانند احساساتشان را چگونه بیان کنند. از اینرو، با روش‌های خاصی احساسات خود را بروز می‌دهند مانند: تغییر در روند خوابیدن، غذا خوردن، یا دفع ادرار و مدفوع، بروز ترس بیشتر از معمول (کابوس‌های شبانه، یا ترس از رها شدن توسط والدین)، تحریک‌پذیری، عصبانیت و احساس ناتوانی، دور نشدن از والدین، خشم و عصبانیت و درگیری با دیگر اعضا خانواده، مقاومت در برابر مقررات خانه.

برای کمک به کودک، بهتر است ولدین در هفته اول اقامت در منزل، زمان بیشتری را با کودک بگذرانند و محبت و حمایت بیشتری را نشان دهند.

مقررات معمول منزل مانند زمان خواب، بازی، غذا خوردن و تماشای تلویزیون باید مانند قبل انجام شود، یا سعی شود هر چه سریع‌تر به حالت معمول خود برگردد.

با کودک دربارهٔ بیمارستان و اقدامات انجام شده، به زبان خود کودک صحبت شود. به او زمان و اجازهٔ سخن گفتن دربارهٔ ترس‌ها، نگرانی‌ها و احساساتش داده شود.

در نظر داشته باشید که به تدریج به کودک قدرت و مسئولیت و توان زندگی با بیماری را بدهیم. کودک باید از محبت برخوردار باشد، ولی این محبت نباید اغراق‌آمیز و ناتوان‌کننده باشد. او باید بداند علی‌رغم بیماری و مشکلات آن می‌تواند مسئولیت‌پذیر بوده و سعی در زندگی عادی داشته باشد. دیگر اعضا خانواده نیز حامی او بوده، همچنین دارای حق و حقوقی هستند و او نیز در برابر آنها مسئول است.

با رفتار عاقلانه، کودک دل‌بند خود را در مبارزهٔ طولانی مدت که با بیماری قلبی و دیگر مشکلات زندگی خواهد داشت توانمند خواهید کرد. به خاطر داشته باشید که کودک در بخش زیادی از زندگی آینده و تلاش برای سازگاری با بیماری، تنها خواهد بود و فقط با یک شخصیت قوی، مستقل؛ که از محبت و حمایت نیز برخوردار است، خواهد توانست بر بیماری غلبه کند.

در صورت صلاحدید پزشک، تا یک هفته بعد از ترخیص و انجام دیدار با متخصص قلب در شهر تهران بمانید تا در صورت نیاز برای کمک به کودک شما در دسترس باشیم.

تا دو هفته بعد از جراحی، از بردن کودک به اماکن شلوغ خودداری کنید. گاهی اوقات مسافرانی که از کشورهای دیگر به وطن بازمی‌گردند، حامل بیماری‌های واگیرداری هستند که در خود فرد بدون علامت است ولی می‌تواند برای کودکان خطرناک باشد.

بعد از جراحی، هر فردی که به کودک دست می‌زند، یا با او دیدار می‌کند، از جمله والدین، باید پیش از لمس کودک دست‌ها را با آب و صابون بشویند. به علت احتمال انتقال بیماری، بزرگسالان باید از بوسیدن صورت و دست کودک خودداری کنند. کودکان در برابر دست‌های نشسته و میکروب‌های دهان بزرگسالان آسیب‌پذیرند.

دیدار بعدی با پزشک:

در زمان دیدار با متخصص قلب، خلاصه پرونده، برگه دارویی و بقیه مدارک پزشکی را به همراه داشته باشید.

در زمان مشخص شده در بیمارستان باشید و در صورتی که نمی‌توانید برای زمان

تعیین شده حضور بهم رسانید، قبلاً درمانگاه را مطلع کنید. به علت شلوغی بیمارستان و تعداد فراوان بیماران ما و مشکلات دیگر، ممکن است زمان دیدار با پزشک تأخیر داشته باشد.

تغذیه:

کودکان مبتلا به بیماری قلبی به غذای بیشتری نیاز دارند. ولی گاهی به علت ضعف، توانایی کافی برای غذا خوردن را ندارند و هنگام غذا خوردن زود خسته می‌شوند. تغذیه این کودکان باید با مقدار کمتر، زمان کوتاه‌تر و دفعات بیشتر در طی روز انجام شود و مواد خوراکی معمولی خانگی و طبیعی برای این کودکان کافی بوده و در بیشتر موارد نیاز به تهیه خوراکی‌های گران‌قیمت و تجاری نیست. بسیاری از خوراکی‌های مصنوعی و کارخانه‌ای و غذاهای کنسرو شده برای همه کودکان و حتی بزرگسالان نامناسب است.

مراقبت از زخم جراحی:

پس از جراحی قلب، کودک شما ممکن است زخم‌هایی ناشی از برش جراحی روی

خط وسط سینه، یا در کناره‌های قفسه سینه و همچنین زخم‌های کوچک‌تری به علت لوله‌ها و سیم‌های وارد شده به قفسه سینه داشته باشد. هر روز این زخم‌ها را برای احتمال عفونت بررسی کنید.

وجود نشانه‌های قرمزی – تورم – خروج مایع از زخم – درد شدید که جدیداً ایجاد شود، شاید به علت عفونت باشد که در صورت وجود این نشانه‌ها، یا تب، و یا نگرانی‌های دیگر باید با پزشک یا پرستار مشورت کنید.

پوسته‌های خشک روی زخم‌ها را دستکاری نکنید. در هفته نخست بعد از جراحی می‌توان به آرامی و در مدت کوتاه، زخم‌ها را در حمام با آب و صابون ملایم شست. متوجه خشک ماندن و تمیزی بخش بالایی برش جراحی (که در نزدیکی گردن قرار دارد) و بین چانه و گردن است، باشید. مرطوب و آلوده ماندن این ناحیه، با احتمال عفونت زخم همراه است. از کرم‌ها و محلول‌هایی غیر از صابون ملایم برای تمیز کردن زخم استفاده نکنید.

تا هفت روز پس از جراحی، زخم باید پوشیده باشد و سپس می‌توان در حمام به آرامی زخم‌ها را با آب و صابون ملایم شست. در حمام نباید آب مستقیماً روی زخم ریخته شود. پس از حمام نیز زخم‌ها را به آرامی خشک کنید. تا دو هفته بعد از جراحی نباید محل زخم‌ها در وان حمام زیر سطح آب قرار گیرند. محل برش جراحی تا یک‌سال نباید در معرض تابش مستقیم آفتاب قرار گیرد و بعد از این مدت در صورت تابش نور آفتاب، محل زخم را با کرم ضد آفتاب محافظت کنید.

درد:

کودک شما ممکن است تا چند هفته پس از جراحی، درد داشته باشد، به تدریج این درد کمتر خواهد شد. در هنگام ترخیص برای درد محل جراحی، مسکن دریافت خواهید کرد. اگر درد کودک بدتر شد، با پزشک یا پرستار مشورت کنید.

فعالیت بدنی:

کودکان برای رشد روانی و جسمی نیاز به فعالیت و بازی دارند. کودک شما برای چندین هفته باید فعالیت کمتری داشته باشد. از آنجا که بیماران قلبی با هم متفاوتند، در دیدارهایی که با گروه درمانی دارید، در مورد اندازه فعالیت مجاز برای کودکان از پزشک قلب و پرستار بپرسید.

معمولاً تا دو هفته بعد از جراحی، یا تا بهبود کامل زخم جراحی، از فعالیت‌هایی که باعث کشیده شدن یا آسیب به زخم می‌شود باید خودداری شود. همچنین کودک نباید روی شکم نخوابد.

اغلب تا ۶ هفته بعد از جراحی: از عضلات و استخوان‌های قفسه سینه در همه فعالیت‌ها مراقبت شود. از بغل کردن با گرفتن کودک از زیر بازو (از زیر بغل) و از کشیدن دست‌ها هنگام نشان دادن کودک و هنگام لباس پوشاندن خودداری شود. تا ۶ هفته بعد از جراحی از فعالیت‌های شدید، شنا، کلاس ورزش، دویدن و حمل کردن کوله‌پشتی (سنگین) مدرسه خودداری شود.

در کودکان بزرگ‌تر از یکسال و نوجوانان، تا ۱۲ هفته بعد از جراحی می‌بایست از استخوان قفسه سینه در همه فعالیت‌ها مراقبت شود و بعد از ۱۲ هفته، فعالیت‌های طبیعی (بجز بازی‌های خشن با احتمال ضربه به قفسه سینه) می‌تواند انجام شود.

برای بلند کردن کودک، با قرار دادن یک دست در زیر باسن و یک دست زیر پشت و سر کودک، او بلند کنید. غلت زدن و سینه‌خیز رفتن کودک اشکالی ندارد چون در صورت درد، خود او این کارها را انجام نخواهد داد.

بازگشت به مدرسه:

بازگشت هر چه زودتر به مدرسه و فعالیت‌های طبیعی مناسب سن، برای بهبود روانی و جسمی کودک بسیار مهم است. کودک ۱-۲ هفته بعد از جراحی، یا وقتی که از نظر بدنی توان کافی داشت می‌تواند به مدرسه برگردد.

مراقبت از سلامت دهان و دندان:

شاید تعجب کنید، ولی بسیاری از میکروب‌های معمول دهان می‌توانند باعث عفونت در قلب شوند. بسیار مهم است که کودک، روزانه دست کم دو بار مسواک بزند و توسط دندانپزشک به‌طور منظم معاینه شود.

واکسن:

دریافت واکسن برای حفظ سلامتی کودک شما بسیار مهم است، اما با توجه به وضعیت ویژهٔ بیماران قلبی، برخی تغییرات که در ادامه گفته می‌شود در برنامهٔ واکسن این کودکان باید صورت گیرد:

- ◀ پس از جراحی قلب، تا ۶ هفته هیچ واکسنی به کودک داده نشود.
- ◀ در صورتی که در حین درمان کودک شما، مجبور به تجویز داروی ایمونوگلوبولین وریدی و یا تزریق فرآوردهای خونی شده باشیم، دریافت واکسن‌های زنده (سرخک، سرخجه، اوریون و آبله‌مرغان)، باید بین ۶ تا ۱۰ ماه به تأخیر بیفتد.
- ◀ در صورت دریافت خون، ۶ ماه؛ دریافت پلاکت یا پلاسما، ۷ ماه؛ و دریافت یک دوز ایمونوگلوبولین (۴۰۰ میلی‌گرم به‌ازای هر کیلوگرم وزن در روز)، ۸ ماه؛ و دو دوز ایمونوگلوبولین (۴۰۰ میلی‌گرم به‌ازای هر کیلوگرم وزن در روز)، ۱۰ ماه؛ بعد می‌توان واکسن‌های زندهٔ تزریقی را تزریق کرد.
- ◀ واکسن‌های سرخک، سرخجه، اوریون در برنامهٔ ایمن‌سازی کشور ایران در ۱۲ و ۱۸ ماهگی تجویز می‌شود. همچنین تا دیدار هفتهٔ بعدی با پزشک قلب، هیچ واکسنی دریافت نشود تا تب احتمالی ناشی از واکسن با علت‌های دیگر تب اشتباه نشود.
- ◀ واکسن‌های زنده (سرخک، سرخجه، اوریون و آبله‌مرغان)، از ۴ هفته قبل و واکسن‌های غیرزنده از حدود یک هفته قبل از جراحی قلب، و واکسن خوراکی فلج کودکان از ۶ هفته قبل از جراحی قلب نباید دریافت شوند.

◀ گاهی بیماران قلبی ممکن است دچار نقص ایمنی (بیماری دی.ژرژ) باشند. این بیماران هیچ‌وقت نباید واکسن‌های زنده (سرخک، سرخچه، اوریون، آبله‌مرغان، فلج اطفال خوراکی، تب زرد، ب.ث.ژ) دریافت کنند.

جراحی، اقدامات پزشکی و دندانپزشکی و ختنه:

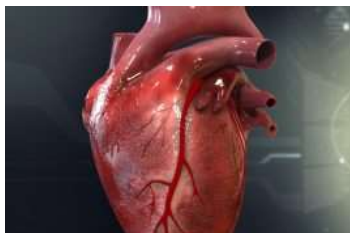
ختنه، دست کم ۸ هفته بعد از جراحی قلب انجام شود.

ممکن است برخی داروهایی که برای کودک شما تجویز شده باعث تأخیر در لخته شدن و بند آمدن خونریزی شود، حتماً مصرف داروهای کودک را به پزشک و دندانپزشک کودک اطلاع دهید. پیش از انجام اقدامات جراحی، پزشکی، یا دندانپزشکی، با متخصص قلب مشورت کنید. در صورت انجام بعضی اقدامات در برخی بیماران باید آنتی‌بیوتیک تجویز شود، یا احتیاط‌های ویژه‌ای رعایت شود.

نشانه‌هایی که در صورت وجود باید با پزشک یا پرستار مشورت کنید:

- کاهش ادرار (کاهش تعداد پوشک‌های خیس شده)
- تنفس صدا دار، دشوار، تند، یا تنگی نفس
- خواب‌آلودگی غیر عادی و بی‌حالی غیر معمول
- تشنج
- تغییر در اشتها
- تغییر در رنگ پوست (کبودی، رنگ‌پریدگی)
- تب
- ورم صورت، یا دست و پا، یا بیضه‌ها
- درد شانه، درد پشت، دل درد
- سرفه خشک
- قرمزی، درد شدید و ترشح چرکی از محل برشهای جراحی

دریافت دارو:

- همیشه سعی کنید دارو را پیش از غذا به کودک بدهید. هنگام گرسنگی احتمال بیشتری دارد که کودکان دارو را بخورند و اگر قبل از پر شدن معده دارو دریافت کنند، احتمال بالا آوردن دارو کمتر است.
- دارو را با خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها مخلوط نکنید، چون در اینصورت نمی‌توان از دریافت کامل دارو مطمئن شد.
- اگر مجبور به اضافه کردن دارو به خوردنی‌ها هستید، دارو را به مقدار خیلی کم به غذا یا نوشیدنی اضافه کنید تا کودک تمام آن را بخورد.
- اگر دارو را با سرنگ به کودک می‌دهید، برای هر دارو سرنگ جداگانه داشته باشید و هر روز آنها را با آب و صابون بشویید.
- اگر کودک تمام دارو را بلافاصله پس از خوردن بالا آورد، همان مقدار دارو را دوباره به کودک بدهید.
- اگر کودک ۲۰-۱۵ دقیقه بعد از دریافت دارو، بالا آورد، دوباره دارو را ندهید. اگر یک نوبت دارو را فراموش کردید، داروی دفعه بعد را دو برابر نکنید.
- اگر کمتر از یک ساعت در دادن دارو تأخیر کردید، همان موقع نوبت دارو را بدهید.
- اگر بیشتر از یک ساعت در دادن دارو تأخیر کردید، داروی دفعه بعدی را به صورت معمول بدهید.
- و اگر نمی‌دانید چه کنید با پزشک یا پرستار مشورت نمایید.

عوارض:

یکی از عوارض احتمالی بعد از جراحی قلب، عارضه "شیلوتوراکس" است که در نتیجه تجمع چربی در برخی بافت‌های بدن ایجاد می‌شود.

در صورت ابتلای بیمار به عارضه "شیلوتوراکس"، باید تا حدود یک ماه (طبق توصیه پزشک) از مصرف تمام محصولات حیوانی شامل: انواع گوشت‌ها، سینه مرغ، زرده تخم‌مرغ، لبنیات و انواع شیرینی، شکلات، بیسکویت، نان باگت، نان بربری و نان‌هایی که دارای مقادیر جزئی شیر و چربی می‌باشند، خودداری شود.

به عنوان نمونه، می‌توان از عدسی یا حبوبات پخته شده بدون روغن یا نیمروی سفیده تخم‌مرغ بدون زرده که با روغن مخصوص MCT تهیه شده است، استفاده کرد.

فقط روغن MCT برای این بیماران به‌عنوان روغن غذایی مجاز است.

منابع و مراجع :

- 1- Nelson Textbook of Pediatrics, 20th Edition, 2016
- 2- Factsheet, post cardiac surgery discharge information, The Sydney children Hospital Network, 2016
- 3- Tregay J, et al.. Going home after infant cardiac surgery: a UK qualitative study. Tregay J, et al. Arch Dis Child 2015;0:1–6. doi:10.1136/archdischild-2015-308827
- 4- Care of children having cardiac surgery, Information manual for parents
Revised by Lyn Marshall, Clinical Nurse Specialist Pre-admission Cardiac Ambulatory Services November 2006.
- 5- Recommendations for preparing children and adolescents for invasive cardiac procedures: a statement from the American Heart Association Pediatric Nursing Subcommittee of the Council on Cardiovascular Nursing in collaboration with the Council on Cardiovascular Diseases of the Young. Circulation. 2003;108(20):2250-2564. PMID: 14623793
www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14623793.